

International Online Parenting Programs For Parents of Children with Externalizing Problem Behavior[#]

Esra Işık^{1,a,*}

¹ Faculty of Health Sciences, Hitit University, Çorum, Türkiye

* Corresponding author

Review Article

Acknowledgment

[#]Summary of this study was presented as an oral presentation at the "International V. Child Development Congress" held at Hacettepe University between 15-17 November 2023.

History

Received: 17/12/2023

Accepted: 23/03/2024

This paper was checked for plagiarism using iThenticate during the preview process and before publication.

Copyright © 2017 by Cumhuriyet University, Faculty of Education. All rights reserved.

ABSTRACT

Behaviour problems have serious short and long-term consequences for children, their families, and society. The methods known by parents in intervening in these behaviours may not always be sufficient. While parents' positive interventions reduce problem behaviour, inappropriate interventions may be one of many triggering antecedents of problem behaviour. In many studies in the literature, it is widely accepted that parenting programmes are one of the most effective ways to prevent and treat behavioural problems. Therefore, this study aimed to examine the effectiveness of online parenting programs and their effectiveness in preventing externalizing problem behaviours in childhood. In line with this purpose, the literature on online parent education programs and their effectiveness in preventing externalized problem behaviours in childhood (0-18 years) was reviewed and the contents and effectiveness of the programs accessed were included. Based on the information and findings from the literature review, it was found that online parent education programmes are very effective in reducing externalized behavioural problems. In this context, it was concluded that online programmes are very important in adapting to the requirements of the current technological age and providing access to the programmes for the target group in need. In our country, it is recommended to develop and implement programmes adapted to parents' needs and cultural experiences.

Keywords: Behaviour problem, externalizing problem behaviour, online parenting programs, child, intervention

Dışsallaştırılmış Problem Davranışı Olan Çocukların Ebeveynlerine Yönelik Uluslararası Çevrimiçi Ebeveyn Eğitim Programları[#]

Bilgi

[#]Bu çalışmanın özeti 15-17 Kasım 2023 tarihleri arasında Hacettepe Üniversitesi'nde gerçekleştirilen "Uluslararası V. Çocuk Gelişimi Kongresi"nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

*Sorumlu yazar

Süreç

Geliş: 17/12/2023

Kabul: 23/03/2024

Bu çalışma ön inceleme sürecinde ve yayımlanmadan önce iThenticate yazılımı ile taranmıştır.

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

Öz

Davranış problemleri; çocuklar, aileleri ve toplum açısından kısa ve uzun vadede ciddi sonuçları olan davranışlardır. Bu davranışlara müdahalede ebeveynlerin bildiği yöntemler her zaman yeterli olmayabilir. Ebeveynlerin olumlu müdahaleleri problem davranışı azaltırken, uygun olmayan müdahaleleri problem davranışı meydana getiren birçok tetikleyici öncüden biri olabilir. Alan yazındaki birçok çalışmada, ebeveyn eğitim programlarının davranış problemlerinin önlenmesinde ve tedavi edilmesinde geçerliliği kanıtlanmış en etkili yollardan biri olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle söz konusu çalışmada, çocukluk döneminde görülen dışsallaştırılmış problem davranışları önlemede kullanılan çevrimiçi ebeveyn eğitim programları ve programların etkililiklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, çocukluk döneminde (0-18 yaş) görülen dışsallaştırılmış problem davranışları önlemede kullanılan çevrimiçi ebeveyn eğitim programları ve etkililikleriyle ilgili alan yazın gözden geçirilmiş; erişilen programların içeriklerine ve etkililiklerini belirten çalışmalara yer verilmiştir. Alanyazın taraması sonucunda ulaşılan bilgi ve bulgular üzerinden, çevrimiçi ebeveyn eğitim programlarının dışsallaştırılmış davranış problemlerini azaltmada oldukça etkili olduğu ortaya konmuştur. Bu bağlamda, içinde bulunulan teknoloji çağının gerekliliklerine uyum sağlayabilmek ve ihtiyaç duyan hedef kitlenin programlara erişim sağlamasında çevrimiçi programların oldukça önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ülkemizde de ebeveynlerin ihtiyaçlarına ve kültürel yaşantılarına uygun programların geliştirilerek uygulanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Davranış problemi, dışsallaştırılmış problem davranış, çevrimiçi ebeveyn eğitim programları, çocuk, müdahale

^a esraisik@hitit.edu.tr

^{id} https://orcid.org/0000_0002_8779_7248

How to Cite: Işık, E. (2024). Dışsallaştırılmış problem davranışı olan çocukların ebeveynlerine yönelik uluslararası çevrimiçi ebeveyn eğitim programları. Cumhuriyet International Journal of Education, 13(4): 897-909.

Giriş

Davranış problemlerinin; çocuklar, aileleri ve toplum açısından kısa ve uzun vadede ciddi sonuçları vardır. Erken çocukluk dönemindeki davranışsal problemler; çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemindeki bir dizi zorluğun habercisidir (Baker vd., 2017). Dünya genelinde yüksek yaygınlık oranına sahip olmasına rağmen tedavisi noktasında halen eksiklikler bulunmaktadır (Sourander vd., 2016). Davranış probleminin tedavisi; çocuk, aile ve genel olarak toplum için yüksek düzeyde ekonomik (Patterson vd., 2010; Sourander vd., 2016), psikolojik ve sosyal maliyetlere neden olmaktadır. Problem davranışların kalıcı hale gelmemesi için erken yaşta sağlanan müdahaleler büyük önem taşımaktadır (Enebrink vd., 2012; Tremblay, 2006). Ebeveyn eğitim programının, çocukların davranış problemlerinin önlenmesinde ve tedavisinde geçerliliği kanıtlanmış en etkili yollardan biri olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir (Baker vd., 2017; Kazdin, 2001). Bu kapsamda, bilgisayar ve web tabanlı teknoloji kullanımının ebeveyn eğitim programlarına uyarlanması müdahale noktasında umut verici olduğu söylenebilir (Taylor vd., 2008).

Ebeveyn eğitimi programlarında; ebeveynler problem davranışı gözlemlene, tanımlama, önleme ve müdahalede bulunmaya yönelik stratejiler edinmenin yanı sıra (Kazdin, 2001), ebeveynlik konusunda nasıl yapıcı ve tutarlı olunacağı, problem davranışlar için kuralların nasıl oluşturulacağı ve istenmeyen davranış(lar)la nasıl başa çıkılacağı konusunda stratejiler de öğrenmektedirler (Enebrink vd., 2012). Ancak çoğu ebeveyn, ebeveyn eğitim programlarına erişim sağlama ya da başladığı eğitim programına devam etme noktasında sıkıntılar yaşayabilmektedir. Baker vd., (2017) geleneksel eğitim olarak da bilinen yüz yüze ebeveyn eğitim programlarının kullanılabilirliğinin bazı faktörlerden dolayı sınırlı olduğunu belirtmiştir.

Ebeveyn eğitim programlarına yeterince erişim sağlanamamasının birçok gerekçesi bulunmaktadır. Öncelikle ebeveynler bu programların nerede ve ne zaman uygulandığına ilişkin yeterli bilgi sahibi olmayabilirler (Enebrink vd., 2012). Bilgi sahibi oldukları ve katılım sağlamak istediklerinde ise çocuklarını bırakacak yerlerinin olmaması, çocuk günlük bakım merkezlerinin çalışma saatleri, eğitim yerine ulaşım, günümüzde çoğunlukla her iki ebeveynin de çalışmasından dolayı eğitimin mesai saatleri ile çakışması vb. gibi birçok etken programlara katılım noktasında engel teşkil ederek ihtiyaç duyan kitlenin programlardan yeterince faydalanamamasına neden olabilmektedir. Ayrıca daha önce katılım sağladıkları eğitim programlarında yaşadıkları olumsuz deneyimler nedeniyle program eğitimcilerine duyulan güvensizlik, algılanan etnik-kültürel engeller (Prinz ve Sanders, 2007) ve sosyal damgalama da (social stigma) ebeveynlerin programlara katılmalarını etkilemektedir (Morawska vd., 2014; Prinz ve Sanders, 2007). Özellikle kırsal kesimde yaşayan ve daha kısıtlı imkânları olan ebeveynlerin bu programlara erişimleri de sınırlıdır (Radey ve Randolph, 2009).

İlaveten pandemi ve deprem gibi toplum yaşantısını derinden etkileyen beklenmedik olaylar nedeniyle de mevcut eğitimlerin ihtiyaç duyan kitleye ulaşması aksayabilmektedir. Bu nedenle gelecekteki müdahalelerin, sorunların meydana gelmesini ve var olan sorunların artmasını önlemek amacıyla müdahalelere erişimi artıran özellikte olmaları gerekmektedir. Ayrıca gelecekteki müdahalelerin uygulanan eğitim programlarına devam oranlarını da iyileştirmesi gerekmektedir (Ghaderi vd., 2018). Tüm bu bilgi ve bulgular üzerinden, çevrimiçi ebeveyn eğitim programlarının müdahale kapsamında gerekli olduğu söylenebilir.

Gelişen çağ ile birlikte bireylerin yaşamlarında internet kullanımı hızla artmaktadır. İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla kanıta dayalı ebeveyn eğitim programlarının sunulmasında internet alternatif bir aracı olarak önerilmiştir (Sanders vd., 2012). İnternetin kullanılması, programa erişimi kolaylaştırmanın yanı sıra sorunlar şiddetlenmeden müdahalede bulunmayı sağlamak için de uygun bir seçenek olabilir (Ghaderi vd., 2018). Çevrimiçi ebeveyn eğitim programları ebeveynlik literatürüne nispeten yeni bir katkıdır (Sanders vd., 2014). Gelişen çağ ile birlikte ebeveyn eğitim programlarına teknoloji destekli web tabanlı platformlar, tartışma forumları, mobil cihazlar ve video konferansı içeren çoklu teknoloji biçimleri dâhil edilmiştir (Baker vd., 2017).

Çevrimiçi formata sahip ebeveyn eğitim program(lar)ının birçok avantajı bulunmaktadır. Öncelikle birçok ebeveyne programa erişim kolaylığı sağladığı söylenebilir. Katılımcılar için erişimin daha kolay olması, programa katılım sağlayamayacak durumda olan kitlenin programlara ulaşmasına yardımcı olması açısından önemlidir (Sourander vd., 2016). Problem davranışı olan çocuğun ebeveynlerinin ebeveyn eğitim programlarına erişim ya da katılma olanağının olmaması, imkân olduğunda ise ailelerin çoğunluğunun çoğu zaman eğitime katılmak için beklemek zorunda kalmaları (Enebrink vd., 2012; Taylor vd., 2008) çocukta görülen sorunların artması konusunda risk teşkil etmektedir. Nitekim Sourander vd., (2016) tarafından toplumda davranış problemi olan çocukların tespitine ilişkin yapılan çalışmada, problem davranış(lar)ı erken yaşlarda tespit edilen çocukların ebeveynlerine sunulan internet destekli ebeveyn eğitiminin, erken dönemde eğitim hizmeti alamayan yüksek risk grubundaki kişilere ulaştığı belirtilmiştir.

Çevrimiçi formata sahip ebeveyn eğitim program(lar)ının bir diğer avantajı, program içeriğini oluşturan bilgilerin kolayca güncellenebilmesi (Enebrink vd., 2012; Sourander vd., 2016), formatın standartlaştırılmış olması (Enebrink vd., 2012; Ghaderi vd., 2018; Sourander vd., 2016) ve uygulama aşamasında bir uzmana bağımlı olmamasıdır (Enebrink vd., 2012; Sourander vd., 2016). Çevrimiçi format; basılı dokümanların yanı sıra ses ve video tabanlı medyanın da yapılandırılmış bir şekilde sunulmasını sağlar (Taylor vd., 2008). Ghaderi vd., (2018) çevrimiçi formatlı müdahale

programlarının standartlaştırılmış olması nedeniyle programların eğitime ihtiyaç duyan ailelerin kaynaklarına ve uyarlanmaya daha az uygun olduğunu belirtse de, yapılan çalışmalarda programların ebeveyn ve çocuk ihtiyaçlarına göre uyarlanabildiği görülmektedir (Baker vd., 2017; Ristkari vd., 2019).

Çevrimiçi ebeveyn eğitim program(lar)ının en kullanışlı taraflarından birisi, eğitim programına ve müdahale stratejilerine ebeveyn(ler)in zamanı olduğunda erişebilir olmasıdır. Programların çevrimiçi olmasından dolayı ebeveyn(ler)in uygun oldukları zamanlarda programa katılım sağlamları, programa katılan ebeveyn sayısının artmasına katkı sağlar (Baggett vd., 2010; Enebrink vd., 2012; Jones, 2014; Taylor vd., 2008). Katılımcılar için programa erişimin kolay olması oldukça büyük bir avantajdır (Enebrink vd., 2012; Sourander vd., 2016). Eğitim için ulaşılan her bir ebeveynin aldığı eğitim kapsamında kendisini belirli bir düzeyde geliştirdiği düşünüldüğünde, ebeveyndeki her bir kazancın çocuktaki problem davranışı azaltmaya yönelik etkisi yadsınamaz.

Genel bağlamda aile eğitim programlarına katılım noktasında aile eğitim programını verecek eğitimli profesyonellerin bulunmaması, programa katılımda yaşanan sıkıntılar arasındadır (Enebrink vd., 2012; Taylor vd., 2008). Çevrimiçi aile eğitim programlarında eğitim uzmanının bulunma zorunluluğu yoktur. Ancak programlarda telefon ya da internet üzerinden sağlanan eğitim koçluğu uygulaması ile katılımcılara eğitim sürecinde rehberlik sağlanabilmektedir. Taylor vd., (2008) problem davranışların müdahalesinde özellikle problem davranışın yerleştiği ve karmaşık bir yapıya sahip olduğu durumların değiştirilmesinde kullanılan beceri eğitimi yaklaşımlarında, deneyimli profesyonelle danışarak problem çözme becerisinin ve müdahalenin etkili olduğundan bahsetmiştir. Benzer yapılanma çevrimiçi ebeveyn eğitim programlarının bazılarında yer alan eğitim koçu uygulaması ile sunulmaktadır. Nitekim Sourander vd., (2016) çevrimiçi ebeveyn eğitimi profesyonel bir telefon koçu desteğiyle birlikte sunulduğunda katılımın yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Programın ebeveyn becerilerini güçlendirmede ve çocuğun problem davranışını değiştirmede başarılı olduğu, ilaveten ebeveynlerin oldukça memnun oldukları belirtilmiştir.

Daha çok risk altındaki bireylere ulaşmada kullanılan çevrimiçi eğitim programlarına katılan katılımcı bilgilerinin anonim olması da çevrimiçi eğitim programlarının bir diğer avantajıdır (Sourander vd., 2016). Çoğu ebeveyn çocuğundaki problem davranıştan dolayı çocuğunu ve kendisini etiketlenmiş olarak düşünebilmekte, dolayısıyla ebeveyn eğitim programlarına katılmak istemeyebilmektedir. Ancak programın çevrimiçi ve anonim olmasından dolayı ebeveynler sosyal bağlamda etiketlenme endişesi yaşamadan programa katılım sağlayabilmektedirler.

Çevrimiçi ebeveyn eğitim program(lar)ı, ebeveyn eğitimini kırsal alanlara uygun maliyetle erişirme potansiyeline sahiptir (Högström vd., 2015). İnternet üzerinden erişim sağlanması, ulaşım ile ilgili maliyeti ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca çevrimiçi ebeveyn eğitim

programının eğitim materyallerinin internet ortamında ulaşılabilir ve indirilebilir olması nedeniyle birçok ebeveyn tarafından ekonomik olduğu için de tercih edilmektedir.

Çevrimiçi eğitim programları risk altındaki bireylere ulaşmada önemli bir araçtır (Sourander vd., 2016). Problem davranışı olan çocuğun ebeveyn(ler)ine destek ve rehberlik sağlamak için, internet güçlü ve geçerli bir aracı olabilir. Eğer çevrimiçi programlar etkili bulunursa, düşük düzeyde davranış problemi olan çocukların ailelerinin bu programlardan faydalanması ile uzmanlar daha ciddi sorunları olan veya yüksek risk altında olan çocukların aileleri için zaman ayırabilir (Enebrink vd., 2012; Taylor vd., 2008). Hafif düzeyde problem davranışları değiştirmek için çevrimiçi programlarda aktarılan temel düzeyde bilgiler tek başına yeterli olsa da, daha önemli davranış alışkanlıklarını değiştirmek için bir profesyonel yardımı da gerekli olabilir (Taylor vd., 2008). Bu kapsamda çevrimiçi programlarda yer alan eğitim koçları geleneksel ebeveyn eğitim programlarındaki profesyonellerin eksikliğini gidermektedir. Çevrimiçi ebeveyn eğitim programları kullanım açısından son zamanlarda daha çok yaygınlaşmıştır. Şimdiye kadar çocukların sorunlarına yönelik çevrimiçi müdahalelerin yalnızca sınırlı bir kısmı değerlendirilmesine rağmen (Enebrink vd., 2012), yapılan çalışmalar çevrimiçi ebeveyn eğitimi program(lar)ının etkili olduğunu, ebeveynlerin ebeveynlik becerilerini artırırken, çocukların davranış problemlerini azaltmak gibi umut verici sonuçlara sahip olduğunu göstermektedir (Baker vd., 2017; Enebrink vd., 2012; Högström vd., 2015; Irvine vd., 2015; Kirby ve Sanders, 2014; Sanders vd., 2012). Çevrimiçi programlara ilişkin ailelerin bakış açısına göre bu programlar; ulaşım, iş saatlerinin dengelenmesi, çocuk bakımının ayarlanması veya sunulan hizmete erişim maliyeti olmadan daha hızlı ve daha esnek hizmetler sunması bakımından avantajlıdır (Ristkari vd., 2019). Ayrıca internet sayesinde bireyler dünyanın başka yerlerinde aynı sorunları yaşayan diğer kişilerle de bağlantı kurabilir (Taylor vd., 2008).

Bu çalışma kapsamında, çocuklukta görülen dışsallaştırılmış problem davranışları önlemede kullanılan çevrimiçi ebeveyn eğitim programları ve bu programların etkililiklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu derleme çalışma kapsamında, çocuklukta görülen dışsallaştırılmış problem davranışları önlemede kullanılan çevrimiçi ebeveyn eğitim programları ve etkililikleri ile ilgili alan yazın gözden geçirilerek erişilen yedi programa programların içerikleri ve etkililikleri ile yer verilmiştir.

Yöntem

Çalışma; dışsallaştırılmış davranış problemi olan çocukların (0-18 yaş) ebeveynlerine yönelik uluslararası çevrimiçi ebeveyn eğitim programlarına ilişkin alan yazının gözden geçirildiği bir derlemedir. Çalışma kapsamında erişilen programlardan dışsallaştırılmış problem davranışına herhangi bir tanının eşlik ettiği ve içselleştirilmiş davranış problemi olan çocukların ebeveynlerine ilişkin programlar kapsam dışı bırakılmıştır.

En Güçlü Aileler Akıllı Web Sitesi Programı (Strongest Families Smart Website)

En Güçlü Aileler Programı (The Strongest Families); 3-12 yaş çocuklarına yönelik geliştirilen telefon tabanlı bir programdır (McGrath vd., 2013). Programın internet uygulaması olan En Güçlü Aileler Akıllı Web Sitesi Programı ise (Strongest Families Smart Website) asıl programın yenilikçi web tabanlı dağıtım sisteminin kullanılarak erken teşhis ve erişilebilir müdahale yoluyla çocukların yıkıcı davranış semptomlarının yaygınlığını azaltmak için tasarlanmış (McGrath vd., 2013) ve 4 yaş çocuklarına uyarlanarak çeşitli çalışmalarda kullanılmıştır (McGrath vd., 2013; Ristkari vd., 2019; Sourander vd., 2016). Bu programda; katılımcılar ebeveyn-çocuk ilişkilerini güçlendirme, olumlu davranışları pekiştirme, çatışmayı azaltma, günlük geçişleri yönetme, zor durumlar için plan yapma ve olumlu sosyal davranışı (prososyal) teşvik etme becerileri geliştirirler (Sourander vd., 2016). Program ebeveyne olumlu ebeveynlik becerilerini ve problem çözme becerilerini nasıl kullanacağını öğretmek çocukların sergilediği problem davranış(lar)ı azaltmayı amaçlar (Ristkari vd., 2019).

En Güçlü Aileler Akıllı Web Sitesi Programı; interaktif web sitesi ve telefon koçluğu olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. Çevrimiçi ebeveyn eğitim programı; ebeveyn ve eğitim koçu tarafından erişilebilen, ek mesajların gönderilebildiği ve haftalık telefon görüşmelerinin planlandığı web tabanlı bir ortamda sunulmaktadır. Program tamamen web üzerinden çevrimiçi olarak yürütülmekte ve programın hiçbir aşamasında katılımcılarla fiziksel ziyaretlerde veya yüz yüze iletişimde bulunulmamaktadır (Ristkari vd., 2019).

Program toplamda 11 çevrimiçi oturumdan meydana gelmektedir (McGrath vd., 2013; Ristkari vd., 2019; Sourander vd., 2016). Her bir web tabanlı oturum içerik olarak; giriş, oturum içeriği, video alıştırımları, sorun giderme, gözden geçirme ve yeni becerilerin pratik uygulamasından oluşmaktadır. Ayrıca her oturum; alıştırımlar, eğitici videolar ve video klipler ile yeni becerilerin uygulanmasını gösteren ses klipleri gibi interaktif ve multimedya bileşenlerini içermektedir (Sourander vd., 2016). Bazı oturumlarda; çıkartma tablosu ve çıkartmalar, dijital zamanlayıcı ve beceri inceleme tablosu gibi ek materyaller de kullanılmakta (Ristkari vd., 2019), tüm bunların yanı sıra oturumların bazılarında ayrıca e-postayla gönderilen ek materyaller de bulunmaktadır. Ebeveynler programda yer alan eğitim koçu tarafından bir sonraki telefon görüşmesine kadar oturumu tamamlamaya teşvik edilir (Ristkari vd., 2019; Sourander vd., 2016).

Programın 11 haftalık çevrimiçi oturumunun konu başlıkları; '(1) İyi Davranışları Fark Etmek (2) Dikkati Dağıtmak (3) Sızlanma ve Şikâyetleri Görmezden Gelmek (4) Geçiş Uyarıları/Değişikliklere Hazırlanma (Prepare For Changes) (5) Evde Planlama Yapma (6) Davranış Şeması (7) Dışarda (Ev Dışında) Planlama Yapma (8) Kreş İle Çalışma (9) Mola (10) Problem Çözmede Nüksetmeyi Önleme ve (11) Öğrenilen Becerileri Destekleme' dir (Ristkari vd., 2019; Sourander vd., 2016). Oturumlar kavramsal olarak;

'(1) Temel Olumlu Ebeveynlik Becerileri (2) Pratik Ebeveynlik Becerileri (3) Edinilen Becerilerin Pekiştirilmesi ve Olumlu Ebeveynliğin Sürdürülmesi' olarak üç bölüme ayrılmıştır. Temel olumlu ebeveynlik becerilerinin amacı, ilk oturumun adı olan 'İyi Davranışları Fark Et'te de belirtildiği gibi, ebeveynin dikkatini çocuğun sorunlu davranışından çekerek çocuğun gündelik yaşamındaki başarısını fark etmeye yeniden odaklanmaktır. Ayrıca ebeveynin çocuğun davranışlarına verdiği olumsuz tepkileri olumluya dönüştürmeyi amaçlamıştır. Pratik ebeveynlik becerileri ise temel becerileri gündelik durumlarda uygulamaya, günlük faaliyetlerle ilgili olarak önceden planlama yapmaya ve olumlu davranışları pekiştirmek için destekleyici yöntemleri kullanmaya odaklanmıştır. Programın üçüncü oturumu olan edinilen becerilerin pekiştirilmesi ve olumlu ebeveynliğin sürdürülmesi oturumunda ise ebeveynlerin problemleri olumlu ve pratik beceriler kullanarak çözmeleri, çocuklarını gelişimsel ve duygusal açıdan daha iyi anlamalarına ilişkin yeterli kazanımları sağlanmıştır (Ristkari vd., 2019).

11 haftalık temadan oluşan programda telefon koçluğu uygulaması kullanılmaktadır. Programa başlamadan önce ebeveynler başlangıç anketlerini tamamlar ve anketler tamamlandıktan sonra program eğitim koçu tarafından yapılan bir tanıtım aramasıyla başlar. Yapılan bu görüşmede programın genel hedefleri gözden geçirilerek öğrenme yöntemleri ve işbirliği ihtiyacı açıklanır. Programın hedefleri çocuğun sergilediği problem davranış(lar)a yönelik olarak belirlenir (Ristkari vd., 2019). Bu doğrultuda; ebeveynler tarafından çocuğun adı, sorunları ve güçlü yönleri, çocuğun tercih ettiği aktiviteler gibi çocuğa ilişkin bilgiler web sitesine girilerek program hedefleri çocuğa göre kişiselleştirilmiş olur (McGrath vd., 2013). Sonrasında programın 11 haftalık içeriğinden bahsedilerek ilk haftanın konusu tanıtılır. Tanıtımdan sonra ebeveyn ilk çevrimiçi oturumun dokümanlarına yönlendirilir (Ristkari vd., 2019). 11 oturumdan oluşan çevrimiçi programın tamamlanması sürecinde yalnızca bir ebeveyn aktif katılımcıdır ancak katılımcı ebeveynin diğer ebeveynle mümkün olduğunca program içeriğini paylaşması istenir. Katılımcı ebeveyn haftada bir gün kendisine en uygun zaman diliminde oturuma katılarak her bir oturum için alıştırımlar, öğretici videolar ile ses ve video kliplerden oluşan beceri gösterimlerinin olduğu çevrimiçi materyal üzerinde çalışır. Katılımcılardan her oturumu yaklaşık bir hafta içinde tamamlamaları ve oturumlar sırasında bilgiye ve tecrübeye dayalı belirli soruları yanıtlamaları istenir (McGrath vd., 2013). Sonrasında oturum; katılımcıların sorularına yanıt veren, ebeveyne destek sağlayan ve program becerilerinin başarılı bir şekilde uygulanmasını gözden geçiren eğitimi bir koçun (sağlık hizmetleri uzmanı sertifikasına sahip) haftalık telefon görüşmesiyle (45 dk) sonlanır (McGrath vd., 2013; Ristkari vd., 2019; Sourander vd., 2016). Telefon koçları yeni öğrenilen becerilerin başarılı bir şekilde uygulanmasını gözden geçirerek, katılımcıların sorularını yanıtlayarak onları cesaretlendirir. Bir sonraki oturuma geçiş, eğitim koçunun katılımcının ilgili konuda web

sitesini kullanımı ve telefon görüşmeleri sırasında edindiği bilgiler kapsamında ilgili beceride uzmanlaştığının belirlenmesi durumunda yapılır (Sourander vd., 2016). Eğer telefon koçu mesleki deneyimine göre katılımcı ebeveynin oturum becerilerini yeterince benimsediğine karar verirse telefon görüşmesinin sonunda bir sonraki oturum hakkında bilgi verir. Yeterli görmediği takdirde, katılımcı ebeveyni gerekli beceriyi kazanması için oturuma ilave zaman ayırması konusunda teşvik eder (McGrath vd., 2013; Sourander vd., 2016). Ebeveyn oturumla ilgili beceri eğitimini tamamladıktan sonra bir sonraki haftanın koçluk telefon görüşmesini alır. Koçlar ebeveynlerle yaptıkları telefon görüşmeleri sırasında; farklı ebeveynlik uygulamalarını tartışmak, model olmak ve ebeveynleri her gün pratik yapmaya teşvik etmek gibi farklı sözel teknikler kullanırlar. Ayrıca eğitim koçu ebeveynlere yönlendirdiği sorularla ebeveynleri çocuklarının yanı sıra kendi davranışları üzerinde de düşünmeye teşvik eder. Program boyunca ebeveynler problemleri olumlu ve pratik beceriler kullanarak çözmeyi ve çocuklarını gelişimsel ve duygusal açıdan daha iyi anlamayı öğrenirler. Son oturumlar ise ebeveynlerin öğrendikleri becerileri eğitim koçunun desteği olmadan bağımsız bir şekilde nasıl uyguladıklarına ve bu becerileri program dışında nasıl sürdürebileceklerine pekiştirmeye odaklanır (Ristkari vd., 2019).

Programın işleyişi web sitesi ve telefon koçu eşliğindedir. Katılımcı ebeveynin her bir çevrimiçi oturumu tamamlayıp tamamlamadığı sistem tarafından kontrol edilir. Web sitesi ebeveynlerin sitedeki faaliyetlerini takip eder ve eğer ebeveynler siteye iki gün boyunca giriş yapmamışlarsa site ebeveynlere giriş yapmalarını ve faaliyetleri tamamlamalarını öneren bir hatırlatma gönderir. Eğer telefon koçu ile yapılan son telefon görüşmesinin ardından ebeveynler dört gün içinde web sitesinde aktif olmamışlarsa telefon koçu bilgilendirilir. Bu süreçte koç, ebeveynle iletişime geçerek programa devam etmeleri konusunda ebeveynleri teşvik eder ve gerekirse bir sonraki görüşmeyi yeniden planlarlar. Programda her bir katılımcıya yönelik eğitim koçu etkileşimi ve takibinin uygulanması, web tabanlı eğitim programını grup temelli, kendi kendine öğrenebilme ve e-posta destekli programlar gibi diğer ebeveyn eğitim programlarından ayıran temel özelliğidir (Ristkari vd., 2019).

Programda yer alan telefon koçu, En Güçlü Aileler Müdahale Programı (SWSF) eğitimi almış tecrübeli ve lisanslı bir sağlık profesyoneli (Sourander vd., 2016). Uygulanan telefon koçluğu ebeveynlere birçok anlamda katkı sağlar. Ebeveynlere gerçek zamanlı problem çözme olanağı sağlamasının yanı sıra ebeveynlerin strateji ve becerileri nasıl benimsedikleri konusunda doğrudan geri bildirim sağlayarak ebeveyni öğrenme sürecine devam etmesi için motive eder. Ayrıca program kapsamında web sitesi takibinin ve telefon koçluğunun birlikte kullanılması, ebeveynlerin haftalık oturumlara katılımlarını ve alıştırmaları yapmalarını sağlar (Ristkari vd., 2019). Ristkari vd., (2019) tarafından yapılan çalışmada; programa katılım sağlayan ebeveynler telefon koçluğu hizmetinden oldukça memnun kaldıklarını belirtmişlerdir. Programda yer alan

telefon koçluğu uygulaması sayesinde katılımcıların programa katılımları takip edilmektedir. Bu uygulama sayesinde katılımcıların programdan ayrılma oranları, çevrimiçi olmayan diğer ebeveyn eğitim programlarından ayrılan ebeveyn sayısının yaklaşık yarısı olarak belirtilmiştir.

Programın değerlendirilmesi için gerekli olan ölçekler; programın başlangıcında, 6 ve 12 aylık takipte uygulanır (McGrath vd., 2013). Program kapsamında çocuklar web sitesi erişimi ya da telefon görüşmeleri gibi herhangi bir sürece katılmazlar (McGrath vd., 2013; Sourander vd., 2016). Programın uygulanışında edinilen becerilerin gözden geçirilmesi ve sürdürülebilmesi için müdahaleden 7 ila 10 ay sonrasında uygulanan iki adet destekleyici koçluk seansı (booster coaching sessions) bulunmaktadır (McGrath vd., 2013; Ristkari vd., 2019; Sourander vd., 2016). Programın web sitesi versiyonu Ocak 2012'de Finlandiya'da kullanıma sunulmuştur. Sonrasında yapılan ve programın kullanıldığı diğer çalışmalarda yapılan uyarlamalar, programın doğru şekilde uyarlanması ve uygulanması için Finlandiya denetim koçu tarafından yapılır. Yapılan görüşmede tespit edilen eksiklikler telefon koçları ile görüşülerek tamamlanır (McGrath vd., 2013).

Web sitesi ve telefon koçluğu bileşeninden oluşan programın kullanıldığı çalışmalarda; ebeveynlik becerilerinde artış, ebeveyn stresinde ve çocukların dışsallaştırılmış problem davranışlarında azalma belirtilmiştir (McGrath vd., 2013; Ristkari vd., 2019; Sourander vd., 2016). Nitekim Sourander vd., (2016) tarafından yapılan çalışmanın iki yıl sonrasında, programın kalıcılık çalışması yapılmış ve programın hem ebeveynlik becerileri hem de çocukların davranış problemleri açısından katkı sağlayan kalıcı sonuçları olduğu bulgusu elde edilmiştir (Sourander vd., 2018). Ayrıca çalışma bulguları telefon koçluğu ile desteklenen web tabanlı ebeveyn eğitim programlarının yüksek başarı sağlayabileceğini göstermektedir (Ristkari vd., 2019).

Ebeveyn Yönetimi Eğitimi Programı (Parent Management Training)

Teorik olarak Sosyal Öğrenme Teorisi/Bilişsel-Davranışçı Terapiye dayanan müdahale programı, İsveç ebeveyn eğitimi programı olan iComet'ten geliştirilmiş olup internet ortamında ve bireysel düzeyde müdahale için uyarlanmıştır. Toplam yedi oturumdan oluşan program daha çok iletişim, olumlu ebeveynlik, olumlu pekiştirme gibi konulara odaklanırken; çocuğun problemleri davranış, problemleri davranışa verilecek tepki, cezalandırma ya da davranışın maliyeti gibi konulara ilişkin bilgiler tek bir oturumda özetlenmiştir (Enebrink vd., 2012; Ghaderi vd., 2018). Çevrimiçi programın geliştirildiği iComet'te; terapist, ebeveyn ve çocuğun öğretmeni arasında bir toplantı yer alırken, programın çevrimiçi uyarlanmasında bu toplantı yer almamaktadır (Enebrink vd., 2012).

Oturumlar güvenli bir web sitesi üzerinden sağlanmakta ve yazılı metinlerden, ebeveyn-çocuk arasındaki etkileşimi içeren videolardan, görsellerden ve her oturumun içeriğiyle ilgili çöktan seçmeli sorulardan

oluşmaktadır (Enebrink vd., 2012; Ghaderi vd., 2018; Högström vd., 2015). Her oturumda, ele alınan ana temaları gösteren filmler bulunmakta ve bu filmlerde olumlu ebeveyn-çocuk etkileşimine ilişkin örnekler ile olumlu pekiştirme ve olumlu ebeveynlik becerilerine yer verilmektedir. İlaveten, ebeveynin çocuğuna olumlu geri bildirim vermeyi unuttuğu ya da çocuğunu herhangi bir olaya dâhil etmede (örneğin; ev ödevi) güçlükle yaşadığı durumlar ele alınmakta ve bu durumlarda karşılaştığı durumun üstesinden gelebilmesi için ebeveynin mevcut durumda kullandığı stratejiden farklı olarak başka ne yapabileceğini düşünmesi amaçlanmaktadır. Programın yürütülmesi sürecinde Bilişsel Davranış Terapisi konusunda eğitim alan araştırma asistanları yer almaktadır. Asistanlar web sitesi üzerinden ebeveynlere geri bildirim verir ve her hafta yeni bir oturum gönderilir. Verilen geri bildirimler ebeveynler tarafından kaydedilen ilerlemenin pekiştirilmesi ve çocuklarıyla oyun kurma gibi durumlarda ebeveynlere rehberlik ederek yaşadıkları problemleri birlikte çözme ya da ortaya çıkan belirli problemlere tavsiyelerde bulunmayı içermektedir (Enebrink vd., 2012). İnternetteki her bir oturumun ebeveyn tarafından tamamlanması yaklaşık 1,5 saat sürmektedir (Enebrink vd., 2012; Ghaderi vd., 2018). Toplam yedi oturumdan oluşan programın bazı oturumlarında yer alan ev ödevlerinin iki ila üç haftada tamamlanmasından dolayı programın tamamlanması on haftaya yayılmıştır (Enebrink vd., 2012; Ghaderi vd., 2018; Högström vd., 2015).

Programın ilk 4 oturumu, temel olarak çocukların olumlu davranışlarını artırmaya yönelik stratejilere ve ev ödevlerine odaklanmıştır. Programın bu ilk yarısının temel amacı ebeveynlere çeşitli olumlu pekiştiricileri (örneğin; övgü, dikkat ve ödülleri) kullanmayı ve daha etkili yollarla iletişim kurmayı öğretmek günlük ebeveyn-çocuk etkileşiminin kalitesini artırmaktır. Programın bu bölümünde ebeveynlere üç ev ödevi verilmiştir. Programın ikinci yarısı ise ebeveynlere çocukların istenmeyen davranışlarına tepkide bulunma stratejilerini öğretmeyi amaçlamıştır. Ebeveynlere çocuklarının küçük yıkıcı davranışlarında sorunlu davranışa daha az odaklanarak, mümkün olduğunca olumlu davranışlarını fark etmeleri ve övmeleri söylenir. Programın bu bölümünde ebeveynlere ayrıca çocuğun dikkatini dağıtmak veya ayrıcalıklarının elinden almak gibi çocuğun istenmeyen davranışıyla başa çıkmanın diğer yolları ile çocuğun şiddetli öfke patlamalarında veya şiddet içeren davranışlarında mola yöntemini (time out) nasıl kullanacakları öğretilir. Programın bu bölümünde de ebeveynlere üç ev ödevi verilmiştir (Högström vd., 2015).

Katılımcılar web sitesinde yer alan ve eğitimde faydalı olabilecek bilgilerin ve materyallerin olduğu dokümanları indirebilmektedir (Enebrink vd., 2012). Katılımcıların sunulan materyali mümkün olduğunca iyi öğrenmelerine yardımcı olmak için her oturumdan sonra katılımcılar web üzerinden oturum içeriği ile ilgili çoktan seçmeli soruları yanıtlar ve katılımcıların çoktan seçmeli sorulara verdiği cevaplar program tarafından otomatik geri bildirimle anında yanıtlar (Enebrink vd., 2012; Ghaderi vd., 2018;

Högström vd., 2015). Katılımcıların verdiği doğru cevaplar için sistem pekiştirici ifadeler kullanırken yanlış cevaplara ilişkin de açıklamalar verir. Her yeni oturum, bir önceki oturumun en önemli noktalarının tekrar edilmesiyle başlar (Enebrink vd., 2012). Programda her oturumdan sonra yer alan ödevler, hem ebeveynlerin öğrendikleri mevcut stratejiyi uygulayabildikleri hem de önceki oturumlarda öğrendikleri stratejileri kullanmaya devam etmeleri bakımından birikimli bir yapıya sahiptir (Högström vd., 2015).

Katılımcılar internette yer alan günlüğü doldurarak eğitim sürecinde aldıkları eğitimi ve haftanın nasıl geçtiğini değerlendirir. Katılımcılar araştırma asistanına soru sorma ve ev ödevleri ya da ebeveynlikle ilgili tartışmaların yapıldığı foruma yazma imkanına sahiptirler (Enebrink vd., 2012). Bu forum, ebeveynler arası iletişimi kolaylaştıran erişilebilir bir sohbet forumudur (Högström vd., 2015). Araştırma asistanı, ebeveynlerin program üzerindeki çalışmalarını takip eder ve ebeveynler tarafından doldurulan günlüğe destek ve geri bildirim sağlar (Enebrink vd., 2012). Yapılan çalışmalarda uygulanan programın etkili olduğu belirtilmiştir (Enebrink vd., 2012; Engelbrektsson vd., 2023; Högström vd., 2015).

Ebeveyn Davranış Eğitimi (Behavior Parent Training)

Ebeveyn Davranış Eğitimi çevrimiçi yazılımı, Gordon (2000) ve Gordon ve Stanar (2003)'dan uyarlanan video ağırlıklı ve senaryo tabanlı hibrit bir öğretim tasarımıdır. Ergenlerin ebeveynlerine yönelik bir programdır. Program içeriğinde yer alan kültüre uygun ergenlik çağı senaryolarının geliştirilmesinde; ebeveynlik müdahalelerine ilişkin alan yazından ebeveynlik odak gruplarından ve uzmanlarla yapılan görüşmelerden faydalanılmıştır. Ergen ve ebeveyn video modelleri olarak, yetenekli oyuncuların oluşturduğu çok kültürlü bir kadro seçilmiştir. Programın kullanım ara yüzü klavye kullanımını gerektirmemesine rağmen fare (mouse) kullanımı gerektirmektedir. Ekran başlıkları ve madde işaretleri 4. sınıf okuma seviyesine göre yazılmış, isteğe bağlı makaleler ise 8. sınıf seviyesine göre yazılmıştır. Ebeveyn davranış eğitimi çevrimiçi yazılımı kapsamında, ebeveynlere videolar aracılığıyla karşı gelen çocuk davranışları sunulmakta ve sunulan bu durumla karşılaştıklarında ebeveynlerin olumlu ebeveynlik becerilerini benimsemeleri ve öz yeterliliklerini artırmaya yönelik davranışlar sergilemeleri amaçlanmaktadır. Problemler ebeveyn-çocuk video senaryolarında; yatma zamanı, evin günlük işleri, sokağa çıkma yasağı, depresyon, akademik başarı, zararlı alışkanlıklar ve hırsızlık konuları yer alır (Irvine vd., 2015).

Programın kullanımında; kullanıcılar öncelikle (örneğin; hırsızlık) bir konu seçerler ve sonrasında seçtikleri sorunlu durumu tasvir eden kısa bir video izlerler (Anne, ergenin kendisine ait olmayan yeni bir CD çaları olduğunu fark eder). Seçtiği konuya ilişkin kısa videoyu izledikten sonra kullanıcıdan çocuğa öğüt vermek, kuralları hemen uygulamak ve şimdilik görmezden gelmek olan üç ebeveyn tepkisinden hangisini yapmak istediğine

dair en yakın tepkiyi seçmesi istenilir. Sunulan üç tepkiden yalnızca biri doğrudur ve olumlu sonuca götürür. Her yanıt seçeneği bu seçimin nasıl sonuçlanabileceğini gösteren bir video ile bağlantılıdır. Hırsızlık senaryosunda; çocuğa öğüt verme tepkisi, ebeveynin sınırlendiğini ve çocuğu ailenin onurunu lekelemekle suçladığını gösterir. Verilen tepkiye ilişkin senaryoda yer alan ergen meydan okurcasına hisimla dışarı çıkar. Ebeveyn ve ardından ergenin yaptığı 20-60 saniyelik video yorumu, kısa hikâyede (vignette) tasvir edilen değiş tokuşun kendilerini nasıl hissettirdiğini yansıtır. (Örneğin; ebeveyn hüsrana uğramıştır; ebeveyn çocuğun bir suçlu olabileceğinden endişelenmiştir; pişmanlık duymayan ergen kötü muamele gördüğünü ve yanlış anlaşıldığını hissetmiştir) (Irvine vd., 2015).

Yorumların ardından ebeveyn-terapist danışmanlık oturumunu taklit edecek şekilde ekranda bir dizi soru-cevap görülmektedir. Soru ve cevaplar, davranışların sonucu nasıl etkilediğini düşünmeleri konusunda katılımcılara yardımcı olur. Örneğin; 'Annemin yaklaşımında yanlış olan neydi?' sorusu bir akran model tarafından 15-20 saniyelik kısa bir video ile yanıtlanır. 'Annem aslında iyi niyetli, ancak duyguları Roberto'nun mesajını anlamasına yardımcı olabilecek bir konuşmanın önüne geçti'. Öğretilmek istenilen noktalar maddeler halinde gösterilir. (Sakin olun; tarafsız bir ses tonu kullanın; tartışmayın). Konuyla ilgili daha fazla ayrıntı butonuna tıkladığında ise sistem kullanıcıyı öğretim noktalarına ilişkin tek sayfalık makalelere yönlendirir (Irvine vd., 2015).

Doğru video senaryosu seçildiğinde ise sonucun olumlu çıktıkları belirtilir. (Anne tartışmayı reddediyor, öğüt vermiyor ve kuralı olması gerektiği gibi uyguluyor). Ebeveyn ve çocuğun doğru seçimle ilgili yorumları sonucu yansıtır. (Anne endişeliydi ancak mantıklı davrandı; ergen sonucu isteksizce kabul etti ve tutarlı uygulamanın gelecekte hırsızlığı caydırdığını kabul etti). Soru-cevap dizisi ebeveyn tarafından kullanılan etkili stratejilerin önemine odaklanır. Doğru yanıt seçeneği için soru-cevaplardan sonra kullanıcı problem durumuyla ilgili en fazla üç ebeveynlik becerisi seçerek evde uygulamak üzere kişisel bir eylem planı oluşturmaya teşvik edilir. (Örneğin; sakın kalmak, 'ben' ifadelerini kullanmak, net kurallar koymak). Kullanıcılar doğru yanıt bölümünü tamamladıktan sonra eylem planını tekrar gözden geçirmeye teşvik edilir. Eylem planı sayfasında kullanıcılar başka bir sorunlu davranış seçmek veya ilgili konularda daha uzun ebeveynlik makalelerine göz atmak için ana sayfaya geri dönerler (Irvine vd., 2015).

Irvine vd., (2015) tarafından yapılan çalışmada; uygulanan senaryoya dayalı video tabanlı programın gerçek yaşamla ilişkili problem senaryoları sunması nedeniyle katılımcılar üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Ancak Ebeveyn Davranış Eğitimi Çevrimiçi Programını, programda yer alan senaryoya dayalı öğrenmeyle karşılaştıran hiçbir araştırma bulunamadığından programın karşılaştırması yapılamamıştır. Program kapsamında geleneksel ebeveyn eğitim modeli yerine problem duruma ilişkin senaryoların yer aldığı çevrimiçi öğrenmeye dayalı eğitim modeli kullanılır. Katılımcılar

kendilerine tanımlanan şifre ile programa giriş sağlar. Uygulama öncesinden (ön test) otuz günlük takibe kadar yapılan analizlerde, müdahalenin ebeveynlerin disiplin tarzında, öz-yeterliliklerinde ve çocukların davranışlarında önemli etkileri olduğu; etki büyüklüklerinin ise küçük ve orta düzeyde olduğu bulgusuna erişilmiştir.

Çevrimiçi Üçlü P (Triple P-Online) (TPOL)

Triple P-Online; önemli sosyal, duygusal ve davranışsal sorunlu çocukların sorunlarının ilerlemesini önlemek için 12 yaşına kadar olan çocukların ebeveynlerine çevrimiçi olarak sunulan geniş tabanlı bir ebeveynlik müdahalesidir (Triple P, 2019).

Triple P-Online (Turner ve Sanders, 2012; akt. Sanders vd., 2012), internet üzerinden sunulan ve ebeveynlerin tablet, telefon ya da bilgisayardan oturumları tamamlayabildiği sekiz modüllü, etkileşimli, kendi kendini yöneten bir ebeveynlik programıdır (Sanders vd., 2012, 2014; Triple P, 2019) ve her bir oturum bir saat sürmektedir (Triple P, 2019). 12 ay boyunca ebeveynlerin programı tamamlamak için çevrimiçi erişime sahip olduğu müdahale programı (Triple P, 2019), olumlu davranışları teşvik etmek ve istenmeyen/olumsuz davranışları önlemeye ve yönetmeye yönelik 17 temel olumlu ebeveynlik becerisinin (örneğin; açıklayıcı övgü, sessiz zaman, zaman aşımı) kullanımına ilişkin basit stratejiler için eğitim sağlar (Sanders vd., 2012; Triple P, 2019).

İçerik birbirini izleyen 8 modülden oluşmaktadır. Modüller;

1. *Modül*: Olumlu Ebeveynlik Nedir? Bu modülde Triple P'nin beş temel ilkesinin temelleri atılır. Bunlar; 'güvenli ve ilgi çekici bir ortam yaratın, olumlu bir öğrenme ortamı yaratın, iddialı disiplin kullanın, gerçekçi beklentilere sahip olun ve kendinize iyi bakın' şeklindedir.

2. *Modül*: Beğenilen Davranışları Teşvik Etmek: Bu modülde ebeveynlerin hoşlandıkları davranışları daha fazla, hoşlanmadıkları davranışları ise daha az sergilemelerine yardımcı olacak yollara odaklanılır. Modül ebeveynlere; kaliteli zaman, ilgi gösterme, sevgi gösterme, çocukla konuşma, açıklayıcı övgü ve ilginç aktiviteler hakkında bilgi, ipucu ve etkinlik sağlar.

3. *Modül*: Yeni Beceriler Öğretmek: Çocukların ihtiyaç duyduğu iletişim kurma ve başkalarıyla geçinme, duygularını yönetme, bağımsız olma, sorun çözme gibi temel becerileri kapsar. Modül kapsamında ayrıca ebeveynler dil gelişimini teşvik etmeye, genel bilgi düzeyini artırmaya ve bağımsız oyunu teşvik etmeye yardımcı olmak için 'tesadüfi' öğretimi öğrenirler.

4. *Modül*: İstenmeyen Davranışları Yönetmek: İstenmeyen davranışı yönetmek için temel kurallar, yönlendirilmiş tartışma, planlı görmezden gelme, açık-sakin yönergeler, sonuçlar, sessiz zaman ve mola gibi stratejiler ile ilgili bilgi ve ipuçları sağlanır.

5. *Modül*: İtaatsizlikle Başa Çıkmak: Bu modülde, çocukların neden öyle davrandıkları, itaatsizliği istemeden pekiştiren ebeveyn tuzakları (trap), yönerge vermenin etkili yolu, sonuçların önemi, sessiz zaman ve mola tekniğinin nasıl etkili kullanılacağına dair iç görü ve stratejiler kazandırılır.

6. *Modül: İleriye Planlayarak Sorunların Önlenmesi (Preventing problems by planning ahead):* Bu modülde stratejiler aracılığıyla ebeveynlerin sorunları önlemelerine yardımcı olunur. Bu stratejiler; 'ev ve ev dışında önceden planlama yapma, riski yüksek zamanları planlama, önceden hazırlık yapma, kurallara karar verme, ilgi çekici aktiviteler seçme, iyi davranışlar için ödülleri ve kötü davranışlar için sonuçları kullanma ve takip görüşmesi yapma' stratejileridir.

7. *Modül: Alışverişi Eğlenceli Hale Getirmek:* Bu modülde alışverişe çıkmak için gereken ipuçları ve stratejiler yer alır. Bunlar; 'Çocuklar neden istenmeyen davranışta bulunur?', önceden planlama, iyi davranışı teşvik etme ve zor davranışlarla başa çıkma'dır.

8. *Modül: Kendine Güvenen Yetenekli Çocuklar Yetiştirmek:* Bu modül kapsamında kendine güvenen yetenekli çocuklar yetiştirmek, saygı göstermek, düşünceli olmak, olumlu sosyal beceriler geliştirmek, sağlıklı özgüven geliştirmek, sorun çözücü olmak ve bağımsız olmaya dair ipuçları ve kilit noktalar yer alır (Sanders vd., 2012; Triple P, 2019).

Program; kullanıcıların bir modülü tamamladığında diğerine geçişe izin veren ve daha önce tamamladıkları modülleri yeniden gözden geçirebildikleri bir formata sahiptir. Bu çevrimiçi etkileşimli programın ayırt edici özelliği, ebeveynlerin öz düzenleme becerilerini geliştirmeye katkıda bulunmasıdır. Bu kapsamda sağlam bir öğretim tasarımı, dinamik ve gösterime dayalı video içeriği ile ebeveynlere öz yönetim becerileri (hedef belirleme, öz değerlendirme) öğretilir. Öz yönetim becerileri kapsamında; ebeveynlerin gündelik ebeveynlik görevlerini yerine getirmeye ilişkin kapasitelerine olan inançları ile bağımsız problem çözüme gibi becerilerin artırılmasına odaklanılır. Program, ayrıca ebeveynlere bir uzmanla kişisel iletişime gerek kalmadan ebeveynlerin sürekli olarak programa katılımını teşvik eder (Sanders vd., 2012).

Triple P-Online; katılımcıların programa katılımını sağlamak, bilgilerini, olumlu öz yeterliliği ve davranış becerilerini geliştirmeye yönelik unsurlar içerir. Bu unsurlar; '1) Kullanıcı Dostu Gezinti 2) Video Temelli Ebeveynlik Becerilerini ve Deneyimlerini Anlatan Çeşitli Ebeveyn Görüşmeleri 3) Hedef Belirleme, Gözden Geçirme ve Geri Bildirimi İçeren Kişiselleştirilmiş İçerik 4) Ebeveynleri Problem Çözme, Karar Verme ve Öz Düzenlemeye Teşvik Etmek İçin Etkileşimli Alıştırmalar 5) Oturum İçeriğini Gözden Geçirmek İçin İndirilebilir Çalışma Sayfaları ve Ses Dosyaları ile 6) Programın Tamamlanma Olasılığını Artırmak İçin Otomatik Kısa Mesaj ve e-Posta Dönüşleri'dir (Sanders vd., 2012).

Program kapsamında her aileye bir Triple P-Online erişim kodu verilir. Erişim kodları kurumlar tarafından alınıp ebeveynlere verilebileceği gibi, ebeveynler tarafından uygulamanın sitesinden de satın alınabilir (Triple P, 2019). Ayrıca program ebeveynlere, ebeveynlerin hedeflerini ve alıştırmalara verdikleri yanıtları kaydeden kişiselleştirilebilir ve yazdırılabilir bir çalışma kitabı sağlar (Sanders vd., 2012, 2014; Triple P, 2019). İlaveten ses kayıtları (ingilizce) ve modül özetleri de ebeveynlere

sağlanan dokümanlar arasındadır. Triple P-Online programının uygulanmasında eğer ebeveynlerden telefon desteği almaya ilişkin bir talep gelmediyse ve telefon desteği sağlanmayacaksa programı tamamlamak için bir uygulayıcıya ihtiyaç yoktur. Telefon desteği, talepte bulunan aile başına 15'er dakikalık en fazla dört görüşme olacak şekilde toplamda bir saat şeklinde uygulanır (Triple P, 2019). Programın kullanıldığı çalışmalarda, uygulama sonrasında programın çocuk davranış sorunları için kanıtla dayalı müdahale arayan aileler için son derece değerli ve önemli bir kaynak olduğu belirtilmiştir (Baumel ve Faber, 2018; Baker vd., 2017; Day ve Sanders, 2018).

Çevrimiçi Üçlü-P Özet (Triple P-Online Brief)

Tamamen ücretsiz olarak sunulan programda, bireysel oturum açma ayrıntıları katılımcılara e-postayla gönderilir ve katılımcılardan çevrimiçi programı 8 hafta içinde tamamlamaları istenir. Programa ilk hafta giriş yapmayan katılımcılara e-mail yoluyla, 3 hafta boyunca programa giriş yapmayan katılımcılara da telefon yoluyla ulaşırlar (Baker vd., 2017). Triple P Çevrimiçi Özet Programı (Turner ve Sanders, 2013), etkileşimli, videoyla zenginleştirilmiş ve bireyselleştirilebilir olarak tasarlanmış, fazla yoğun olmayan ve kendi kendine yönetilen bir çevrimiçi ebeveynlik programıdır (akt. Baker vd., 2017).

Programda; olumlu dikkat ve övgü kullanımı, öğretim stratejileri, yüksek riskli durumlarda problemlerden kaçınmak için öncül stratejiler ve uygun olmayan davranışlar için etkili disiplin stratejileri gibi olumlu ebeveynlik becerilerini teşvik etmek amaçlanmaktadır. Program; kullanıcıları programa dâhil ederek bilgi düzeylerini, olumlu öz yeterliliği ve davranışlarını geliştirmek için tasarlanmış unsurları içerir (Baker vd., 2017).

Bu unsurlar;

- Modüller arasında gezinmek için yarı yapılandırılmış bir yol ve kullanıcı dostu gezinme,
- Video tabanlı ebeveynlik becerileri modelleri,
- Kişiselleştirilmiş içerik,
- Ebeveynlerin problem çözme, karar verme ve öz düzenleme becerilerini geliştirmeye yönelik etkileşimli alıştırmalar ve
- İndirilebilir kaynakları içermektedir.

Kullanıcılar kişisel giriş bilgilerini edindikten sonra programı uygunluk durumlarına göre istedikleri zaman tamamlarlar. Katılımcıların kültürel duyarlılığının sağlanmasında, çok kültürlü video modellerine yer verilir ve ebeveynlerin kendi değerleri, inançları ve gelenekleri doğrultusunda hedefler seçmelerine olanak tanıyan kişisel düzenlenebilir bir çerçeve kullanılır (Baker vd., 2017).

Programda ebeveynlere aktarılan 5 modül: olumlu ebeveynliğe başlama, itaatsizlik, kavga ve saldırganlık, alışverişe gitmek ve özsayıdan oluşmaktadır. İlk modülde olumlu ebeveynlik stratejileri tanıtılarak ebeveynler ebeveynlik tuzakları hakkında bilgilendirilir. Geriye kalan modüllerde ise ilk modülde verilen bilgi ve becerinin davranışa ve ortama özel uygulama örneklerine odaklanılmaktadır. Programda, ebeveynleri öğrendikleri becerileri genelleştirmeye teşvik etmek amacıyla

yeterince örnek uygulaması prensibi benimsenir. Böylece ebeveyn karşılaştığı farklı ebeveynlik durumlarında öğrendiği bilgiyi uygulayabilir. Kullanıcıların diğer modüllere erişim sağlayabilmesi için öncelikle ilk modülü tamamlamaları gerekmektedir. İlk modülü tamamlayan kullanıcılar sonrasında tercih ettikleri sıra ile istedikleri kadar modül tamamlayabilirler (Baker vd., 2017).

Programın kullanıldığı çalışmalarda etkili sonuçlara ulaşılmıştır. Nitekim Baker ve Sanders (2017) tarafından 2-9 yaş arası yıkıcı davranış sorunları sergileyen çocuklar ve ebeveynlerinden (100) oluşan çalışmada; çocukların davranış problemlerinde azalma olduğu ve 9 ay sonrasında yapılan izlem çalışmasında da davranış problemlerindeki azalmanın devam ettiği gözlenmiştir. Benzer şekilde Baker vd., (2017) tarafından yapılan çalışmada da özet çevrimiçi programın, davranış sorunları olan çocukların ebeveynleri için etkili olduğu ve programın işlevsel olmayan ebeveynliği azaltarak ebeveyn güvenini artırdığı belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca çocukların davranış problemlerini azalttığı da belirtilmiştir.

Üçlü P Dijital Ses Dosyası Programı (Triple P Podcast)

Triple P Podcast çevrimiçi programı, Üçlü P-Pozitif Ebeveynlik Programı'nın (Triple-P) kanıta dayalı ebeveynlik ilkelerine ve stratejilerine dayalı ebeveynlik tavsiyeleri sunan bir kamu radyo programında kaydedilen dijital ses dosyalarından (podcastlerden) oluşmaktadır. Programda yer alan ses dosyaları bir radyo sunucusunun, Triple P'nin kurucusu Profesör Matthew Sanders ile yaptığı bir dizi güncel olayı ve konuyu ele alan düzenli bir sabah radyo programı yayınında kaydedilmiştir. Programda kullanılan ses dosyaları 2008-2010 yılları arasında yayınlanan ve ebeveynlerin çocukların karşı gelen ve yıkıcı davranışlarını yönetirken olumlu ebeveynlik becerilerini nasıl uyguladıklarına ve çocukların evdeki davranışlarını geliştirmeye odaklanır (Morawska vd., 2014). Program kapsamında radyo programından 9 ila 14 dakika arasında değişen 7 bölüm seçilmiştir. Seçilen bu bölümler; olumlu pekiştirme, çocuklar için ödüller ve hediyeler, itaatsizliği yönetmek, saldırganlıkla başa çıkmak, paylaşım, yemek zamanı zorlukları ve sosyal sorumluluk ile empati konularından oluşmaktadır (Sanders, 2012 akt. Morawska vd., 2014). Bu ses dosyalarının formatı, sunucusunun ebeveynlik uzmanına danışılan konularla ilgili sorular sorduğu diyalog şeklindedir ve ses dosyaları programa katılan ebeveynler tarafından program süreci boyunca çevrimiçi olarak erişilebilir, dinlenebilir ve indirilebilir. Ses dosyalarına erişim, programa katılım sağlayan ebeveynlerin eğitimi öncesi ebeveynlik düzeyleri (ön test) değerlendirmelerini tamamlamalarının ardından 2 hafta boyunca kullanımlarına sunulmuştur. Katılımcı ebeveyn tarafından bir ses dosyası tamamlandığında, yeni bir ses dosyası seti ebeveynlere e-mail ile gönderilir (Morawska vd., 2014).

Çevrimiçi İnanılmaz Yıllar Programı (Online Incredible Years)

Grup temelli İnanılmaz Yıllar videokaset modeli ebeveynlik programı, (Incredible Years videotape modeling group parenting program) okul öncesi ve okul döneminde saldırganlık ve davranış sorunları sergileyen çocukların ebeveynleri için değerlendirilen en etkili müdahale olarak kabul edilmektedir. Literatürde programın kullanıldığı birçok çalışmada; programın çocuklardaki davranış sorunlarını azaltmada, ebeveynlik uygulamalarını geliştirmede ve ebeveyn depresyonunu azaltmada etkili olduğu görülmüştür (Taylor vd., 2008).

Çevrimiçi İnanılmaz Yıllar Programı, bilgisayar ve web tabanlı olup telefon görüşmeleri, elektronik mesajlar ve ev ziyaretleri yoluyla hibrit bir model uygulamaktadır. Programda ebeveyn yeterliklerini artırarak çocukların problem davranışlarını azaltmak amaçlanmaktadır. Program genel olarak altı amaca hizmet etmektedir.

Bunlar;

- Öğretim sürecini geliştirmek,
- Becerilerin provasını yapmak için rol oynama,
- Ebeveynlerin programa katılımını ve her hafta öğrendikleri becerilerin kullanımlarını izlemek,
- Ebeveynleri hedef belirleme ve taahhütte bulunmaya dâhil etmek,
- Ebeveynleri yeni öğrendiklerini uygulamaya geçirmeleri için motive etmek, pekiştirmek, teşvik etmek ve
- Ebeveynlik konusunda diğer ebeveynlerle etkileşimi kolaylaştırmaktır (Taylor vd., 2008).

Programda yer alan eğitim koçları, daha öncesinde grup temelli ebeveynlik programlarında, özellikle de İnanılmaz Yıllar ebeveynlik gruplarında görev almış tecrübeli kişilerdir. Ebeveynlik programlarında tecrübesi olmayan koçlar ise davranışsal ebeveyn eğitimi veya bilişsel-davranışçı terapi konusunda deneyime sahip olmanın yanı sıra Incredible Years grup programında sertifikası olan bir eğitmen tarafından verilen üç günlük eğitime katılan kişilerdir.

Program kapsamında katılımcılar güvenli bir web sitesine giriş yaptıktan sonra grup temelli ebeveynlik programında yer alan diğer ebeveynlerin çocuklarıyla etkileşimini gösteren ve özenle seçilmiş 250 videokaseti sırayla izler. İzlenen her olay örüntüsünden sonra son karenin resmi ekranda dondurularak görülenlerin görsel bir hatırlatıcısı sunulurken aynı zamanda bir ses kaydı katılımcılara az önce gördüklerinde etkili ya da etkisiz olarak düşündükleri şeylerin neler olduğu sorar. Programda katılımcıların bir sonraki hikâyeyi izlemek için 'ileri'yi tıklaması zorunlu olup bu uygulama ile katılımcıların programı başlatıp bilgisayarın başından ayrılmaları engellenmeye çalışılmıştır.

Program kapsamında katılımcılar; yüz yüze İnanılmaz Yıllar ebeveynlik gruplarında kullanılan ek materyallerin yanı sıra, İnanılmaz Yıllar: 3-8 Yaşındaki Çocukların Ebeveynleri için Sorun Giderme Kılavuzu” kitabının bir kopyası ve her program konusunun önemli noktalarını özetleyen çok sayıda broşürün yanı sıra, her konuyu inceledikten sonra tamamlamaları gereken ev aktiviteleri önerilerini de alır (Taylor vd., 2008).

Program katılımcının bir aşamayı tamamlamadan diğerine geçişine izin vermemektedir. Geçiş izni süresi, eğitimin başlangıcında birkaç gün iken sonrasında bir güne düşürülmüştür. Bu süre sayesinde katılımcılar programın bir sonraki aşamasına geçmeden, önceki aşamada öğrendiklerini uygulama fırsatı elde eder. Program her ne kadar çevrimiçi bir formatta devam etse de, eğitim koçları ev ziyareti planlar. Bunlardan bir tanesi katılımcılar programa başlamadan önce program hakkında genel bir bilginin verildiği, üçü eğitim süreci sırasında ve biri de program sonunda olmak üzere her aileyle toplam beş ev ziyaretidir. Katılımcılar evlerinde ziyaret edildiğinde, ele alınan konuların içeriği gözden geçirilir ve programdaki temel ilkeler vurgulanır (Taylor vd., 2008).

İnanılmaz Yıllar programının çevrimiçi versiyonunun belki de en benzersiz yönü, eğitim koçları tarafından katılımcıların program boyunca ilerlemesini izleyebilme kolaylığı sunmasıdır. Sadece eğitim koçlarının ve eğitim koçlarının da denetlendiği süpervizörlerin erişim sağlayabildiği özel bir web sitesi aracılığıyla katılımcıların web sitesinde ne zaman oturum açtığı, kendisine iletilen herhangi bir mesajı okuyup okumadığı ya da katılımcı tarafından herhangi bir mesaj gönderilip gönderilmediği, katılımcının en son hikâyeyi ne zaman izlediği ve bunun hangi hikâye olduğu gibi bilgilere erişilmektedir. Eğitim koçları ayrıca her bir katılımcının program boyunca kaydettiği ilerlemeyi gösteren bir grafik de görebilir. Sistemin sunduğu bu bilgiler, eğitim koçlarının katılımcılarla iletişimlerini güçlendirmek amacıyla kullanılır. Programın akışında ilerleme kaydeden katılımcılara eğitim koçu tarafından programdaki ilerlemelerini pekiştiren bir mesaj gönderilir ve bir sonraki haftanın telefon görüşmesinde bundan söz edilir. Programda ilerleme kaydetmeyen katılımcılara ise programa devam etmeleri konusunda nazik bir hatırlatma yapılır. Programın yüz yüze uygulamasında olan rol oynama etkinliklerine programın çevrimiçi sürümünde de yer verilmiştir. Eğitim koçları 5 düzenli ev ziyareti sırasında ebeveynleri planlanan rol oynama etkinliklerine katılmaya davet eder ve uygulamaları bizzat gözlemleyerek gerekli geri bildirimde bulunur (Taylor vd., 2008).

Program, okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin yoğun gündelik programlarına uyum sağlamak için günün 24 saati erişime açıktır. Katılımcılara programı 3 ay içerisinde tamamlayabilecekleri bilgisi verilse de, programı tamamlamak için 6 aya kadar süreleri olacağı konusunda bilgilendirilirler. Programın süreyi 6 aya kadar esnetmesindeki gerekçe, herhangi bir sebepten dolayı eğitim programında gecikme yaşayan katılımcıya programı tamamlamak için yeterli zamanı sağlamaktır. Programda katılımcılardan çocuklarının problem

davranışlarının sıklığına ve süresine ilişkin bilgiler alınır. Elde edilen bilgilere ilişkin katılımcılardan problem davranışa ilişkin hedef belirlemeleri istenir ve program kapsamında belirledikleri hedef(ler)e ulaşmaları noktasında destek sağlanır. Programa destek sağlayan katılımcılar genel bağlamda uygulamadan memnun kaldıklarını belirterek koçluk sisteminden ve telefon aramalarından da ayrıca memnun kaldıklarını belirtmişlerdir (Taylor vd., 2008).

Özetle bu araştırmada, dışsallaştırılmış problem davranışı olan ve tanısı olmayan çocukların ailelerine yönelik çevrimiçi program örneklerine yer verilmiştir. Çalışma kapsamında yer verilenlerin dışında çocuklarda görülen dışsallaştırılmış problem davranışlara ilişkin çevrimiçi ebeveyn eğitim programlarının farklı versiyonları da yer almaktadır. Porzig-Drummond vd., (2015) 2-10 yaş arası davranış problemi olan çocukların ailelerine yönelik programın (1-2-3 Magic Parent Program) video versiyonunu ve Breitenstein vd., (2016) 2-5 yaş arası davranış problemi olan çocukların ailelerine yönelik programın (Chicago Parent Program) uygulama (app) versiyonuna yer vermiştir.

Sonuç ve Öneriler

Çevrimiçi uygulanan aile eğitim programlarının birçok avantajı bulunmaktadır ve çalışma kapsamında yer alan tüm programlara katılan katılımcılar tarafından programların işlevsel olduğu, programların ebeveynliğe ilişkin bilgi düzeyini, öz yeterliği ve problem çözme becerilerini artırarak çocuklarda görülen dışsallaştırılmış problem davranışların azalmasına katkı sağladığı belirtilmiştir (Baker vd., 2017; Enebrink vd., 2012; Ghaderi vd., 2018; Irvine vd., 2015; Klahr vd., 2011; Morawska vd., 2014; Sanders vd., 2012; Sanders vd., 2014). Çevrimiçi programlara erişim noktasında zaman sınırının olmaması, programların ebeveynler tarafından ayrıca tercih edilme nedenleri arasındadır. Özellikle erken dönemde müdahalede bulunulmadığında kalıcı hale gelerek tedavisi için daha fazla emek ve maliyet gerektiren dışsallaştırılmış problem davranışlara ilişkin çevrimiçi eğitim programlarının artırılarak uygulanan programların etkililiğinin daha fazla değerlendirildiği çalışmalar yapılmalıdır. Çağ teknoloji çağıdır ve eğitime ihtiyaç duyan ancak eğitime katılım noktasında imkânı olmayan birçok aile için çevrimiçi aile eğitim programları büyük bir avantajdır. Bu programlar sayesinde özellikle çalışma saatlerinden dolayı ebeveyn eğitimlerine çoğunlukla katılım sağlayamayan babaların da daha fazla katılım sağlayacakları düşünülmektedir. Ülkemizde de bu tür programların geliştirilmesine ya da uyarlanmasına yönelik çalışmalara yer verilmesi önerilmektedir.

Extended Abstract

Introduction

Behaviour problems have serious short and long-term consequences for children, their families, and society. Behavioural problems in early childhood are the

precursors of a series of difficulties in childhood, adolescence and adulthood (Baker et al., 2017). Although it has a high prevalence rate worldwide, there are still deficiencies in its treatment (Sourander et al., 2016). Interventions provided at an early age are of great importance to prevent problem behaviours from becoming permanent (Enebrink et al., 2012; Tremblay, 2006). It is widely accepted that parent training programmes are one of the most effective ways to prevent and treat children's behavioural problems (Baker et al., 2017; Kazdin, 2001).

Children may sometimes resort to inappropriate methods of communication when expressing themselves. These methods can often be caused due to the child's lack of knowledge of the appropriate form of communication. One of the most common behavioral problems in childhood, especially externalizing problem behaviors, can cause children to have problems with interpersonal skills such as communication and acceptance. The methods known to parents may not always be sufficient to deal with these behaviors, which can be more easily noticed by parents because they are extroverted. While positive interventions by parents reduce problem behavior, inappropriate interventions may be one of many triggers that lead to problem behavior.

Many research in the literature shows that effective parenting skills acquired by developing knowledge, skills and attitudes about parenting through parenting programs are preventive in reducing behavioral problems in children by contributing to parent-child relationships. When the long-term consequences of externalized problem behaviors for the child, parent, and society are taken into consideration, it is understood how important parenting programs are as preventive interventions.

However, nowadays, many factors such as that both parents work, parenting program hours coincide with working hours, parents are sometimes unaware of the execution of the programs, there is no place to leave their children when they want to participate, transportation to the education place, etc., constitute an obstacle at the point of participation in the programs and cause the target group not to benefit from the programs sufficiently. In addition, due to many reasons that deeply affect the life of the society such as the pandemic and earthquake, it may delay the delivery of the existing training to the group in need.

It is in this context that online parent education programs come into play. Online parenting programs are used in order to adapt to the requirements of the age and to provide the target group with more access to the existing programs. Nowadays, most families have internet access, so they can easily access these programs. In this context, online parenting programs conducted to prevent early behavioral problems have a special value. This review study aimed to reach the online parenting programs and the content of the programs by scanning the foreign literature that is used to prevent externalizing problem behaviors in childhood.

Method

The study is a review of the literature on externalised international online parent education programmes for parents of children with behavioural problems (0-18 years). Among the programs accessed within the scope of the study, programs for parents of children with externalised problem behaviour accompanied by any diagnosis and programs for parents of children with internalised problem behaviour were excluded. Comprehensive information was provided on the program contents of the programs reached.

Results

In this study, it was found that online family education programs have many advantages. And participants in all of the programs in the study reported that the programs were functional and that the programs helped reduce externalized problem behaviors

externalized problem behaviors in children by increasing levels of knowledge, self-efficacy, and problem-solving skills related to parenting (Baker et al., 2017; Enebrink et al., 2012; Ghaderi et al., 2018; Irvine et al., 2015; Klahr, Rueter, McGue, Iacono, & Alexandra Burt, 2011; Morawska et al., 2014; Sanders et al., 2012; Sanders, Dittman, Farruggia, & Keown, 2014). In addition, the fact that there is no time limit on the access to the programs is one of the reasons why the parents prefer the programs.

Pedagogical Implications

Studies should be conducted to increase the number of online training programs for externalized problem behaviors that become permanent and require more effort and cost to treat, especially if not intervened early, and to further evaluate the effectiveness of the programs implemented. The age is the age of technology and online parenting programs are a great advantage for families who need training but do not have the opportunity to participate. It is hoped that these programmes will increase the participation of fathers, who are often unable to attend parenting classes because of their working hours. So, it is recommended that studies be undertaken to develop or adapt such programs in Türkiye.

Araştırmannın Etik Taahhüt Metni

Yapılan bu çalışmada bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifatın yapılmadığı, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde "Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi ve Editörünün" hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun sorumlu yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğu sorumlu yazar tarafından taahhüt edilmiştir.

Kaynaklar

- Baggett, K.M., Davis, B., Feil, E.G., Sheeber, L., Landry, S., Carta, J., & Leve, C. (2010). Technologies for expanding the reach of evidence-based interventions: Preliminary results for promoting social-emotional development in early childhood. *Topics in Early Childhood Special Education*, 29(4), 226-238. <https://doi.org/10.1177/0271121409354782>
- Baker, S., Sanders, M. R., Turner, K. M. T. & Morawska, A. (2017). A randomized controlled trial evaluating a low-intensity interactive online parenting intervention, Triple P Online Brief, with parents of children with early onset conduct problems. *Behaviour Research and Therapy*, 91, 78–90. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2017.01.016>
- Baumel, A., & Faber, K. (2018). Evaluating triple P online: A digital parent training program for child behavior problems. *Cognitive and Behavioral Practice*, 25(4), 538-543.
- Breitenstein, S. M., Fogg, L., Ocampo, E. V., Acosta, D. I. & Gross, D. (2016). Parent Use and Efficacy of a Self-Administered, Tablet-Based Parent Training Intervention: A Randomized Controlled Trial. *JMIR Mhealth Uhealth*, 4(2), e5202. <https://doi.org/10.2196/mhealth.5202>
- Day, J. J., & Sanders, M. R. (2018). Do parents benefit from help when completing a self-guided parenting program online? A randomized controlled trial comparing Triple P Online with and without telephone support. *Behavior Therapy*, 49(6), 1020-1038. <https://doi.org/10.1016/j.beth.2018.03.002>
- Enebrink, P., Högström, J., Forster, M. & Ghaderi, A. (2012). Internet-based parent management training: A randomized controlled study. *Behaviour Research and Therapy*, 50(4), 240–249. <https://doi.org/10.1016/J.BRAT.2012.01.006>
- Engelbrektsson, J., Salomonsson, S., Högström, J., Sorjonen, K., Sundell, K., & Forster, M. (2023). Parent training via internet or in group for disruptive behaviors: a randomized clinical noninferiority trial. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 62(9), 987-997. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2023.01.019>
- Ghaderi, A., Kadesjö, C., Björnsdotter, A. & Enebrink, P. (2018). Randomized effectiveness Trial of the Family Check-Up versus Internet-delivered Parent Training (iComet) for Families of Children with Conduct Problems. *Scientific Reports* 2018, 8(1), 1–15. <https://doi.org/10.1038/s41598-018-29550-z>
- Högström, J., Enebrink, P., Melin, B. & Ghaderi, A. (2015). Eighteen-Month Follow-Up of Internet-Based Parent Management Training for Children with Conduct Problems and the Relation of Homework Compliance to Outcome. *Child Psychiatry and Human Development*, 46(4), 577–588. <https://doi.org/10.1007/s10578-014-0498-7>
- Irvine, A. B., Gelatt, V. A., Hammond, M. & Seeley, J. R. (2015). A Randomized Study of Internet Parent Training Accessed From Community Technology Centers. *Prevention Science*, 16(4), 597–608. <https://doi.org/10.1007/s11121-014-0521-z>
- Jones, D. J. (2014). Future directions in the design, development, and investigation of technology as a service delivery vehicle. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 43(1), 128e142. <http://dx.doi.org/10.1080/15374416.2013.859082>
- Kazdin, A. E. (2001). Bridging the enormous gaps of theory with therapy research and practice. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 30(1), 59–66. https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP3001_7
- Kirby, J. N. & Sanders, M. R. (2014). A randomized controlled trial evaluating a parenting program designed specifically for grandparents. *Behaviour Research and Therapy*, 52(1), 35–44. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2013.11.002>
- Klahr, A. M., Rueter, M. A., McGue, M., Iacono, W. G. & Alexandra Burt, S. (2011). The relationship between parent-child conflict and adolescent antisocial behavior: Confirming shared environmental mediation. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 39(5), 683–694. <https://doi.org/10.1007/s10802-011-9505-7>
- McGrath, P. J., Sourander, A., Lingley-Pottie, P., Ristkari, T., Cunningham, C., Huttunen, J., Filbert, K., Aromaa, M., Corkum, P., Hinkka-Yli-Salomäki, S., Kinnunen, M., Lampi, K., Penttinen, A., Sinokki, A., Unruh, A., Vuorio, J. & Watters, C. (2013). Remote population-based intervention for disruptive behavior at age four: Study protocol for a randomized trial of Internet-assisted parent training (Strongest Families Finland-Canada). *BMC Public Health*, 13(1), 1–11. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-13-985>
- Morawska, A., Tometzki, H. & Sanders, M. R. (2014). An evaluation of the efficacy of a triple P-Positive parenting program podcast series. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 35(2), 128–137. <https://doi.org/10.1097/DBP.0000000000000020>
- Patterson, G. R., Forgatch, M. S. & Degarmo, D. S. (2010). Cascading effects following intervention. *Development and Psychopathology*, 22(4), 949–970. <https://doi.org/10.1017/S0954579410000568>
- Porzig-Drummond, R., Stevenson, R. J. & Stevenson, C. (2015). Preliminary evaluation of a self-directed video-based 1-2-3 Magic parenting program: A randomized controlled trial. *Behaviour Research and Therapy*, 66, 32–42. <https://doi.org/10.1016/J.BRAT.2015.01.003>
- Prinz, R. J. & Sanders, M. R. (2007). Adopting a population-level approach to parenting and family support interventions. *Clinical Psychology Review*, 27(6), 739–749. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2007.01.005>
- Radey, M. & Randolph, K. A. (2009). Parenting sources: How do parents differ in their efforts to learn about parenting? *Family Relations*, 58(5), 536–548. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2009.00573.x>
- Ristkari, T., Kurki, M., Suominen, A., Gilbert, S., Sinokki, A., Kinnunen, M., Huttunen, J., McGrath, P. & Sourander, A. (2019). Web-based parent training intervention with telephone coaching for disruptive behavior in 4-year-old children in real-world practice: Implementation study. *Journal of Medical Internet Research*, 21(4), 1–17. <https://doi.org/10.2196/11446>
- Sanders, M. R., Baker, S. & Turner, K. M. T. (2012). A randomized controlled trial evaluating the efficacy of Triple P Online with parents of children with early-onset conduct problems. *Behaviour Research and Therapy*, 50(11), 675–684. <https://doi.org/10.1016/J.BRAT.2012.07.004>
- Sanders, M. R., Dittman, C. K., Farruggia, S. P. & Keown, L. J. (2014). A Comparison of Online Versus Workbook Delivery of a Self-Help Positive Parenting Program. *J Primary Prevent*, 35, 125–133. <https://doi.org/10.1007/s10935-014-0339-2>
- Sourander, A., McGrath, P. J., Ristkari, T., Cunningham, C., Huttunen, J., Hinkka-Yli-Salomäki, S., Kurki, M. & Lingley-Pottie, P. (2018). Two-Year Follow-Up of Internet and Telephone Assisted Parent Training for Disruptive Behavior at Age 4. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 57(9), 658–668. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2018.07.001>
- Sourander, A., McGrath, P. J., Ristkari, T., Cunningham, C., Huttunen, J., Lingley-Pottie, P., Hinkka-Yli-Salomäki, S., Kinnunen, M., Vuorio, J., Sinokki, A., Fossum, S. & Unruh, A. (2016). Internet-Assisted Parent Training Intervention for Disruptive Behavior in 4-Year-Old Children: A Randomized

- Clinical Trial. *JAMA Psychiatry*, 73(4), 378–387. <https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2015.3411>
- Taylor, T. K., Webster-stratton, C., Feil, E. G., Widdop, C. S. & Sevenson, H. H. (2008). Computer-Based Intervention with Coaching : An Example Using the Incredible Years Program. *Cognitive Behaviour Therapy*, 37(4), 233–246. <https://doi.org/10.1080/16506070802364511>
- Tremblay, R. E. (2006). Prevention of youth violence: Why not start at the beginning? *Journal of Abnormal Child Psychology*, 34(4), 481–487. <https://doi.org/10.1007/s10802-006-9038-7>
- Triple P. (2019). TRIPLE P Online. Technical report from Triple P International Pty Ltd.